

JUTHBACKA

– keidas idyllisessä pikkukaupungissa

Juthbacka

– keidas idyllisessä pikkukaupungissa

ISBN 978-952-99740-6-1

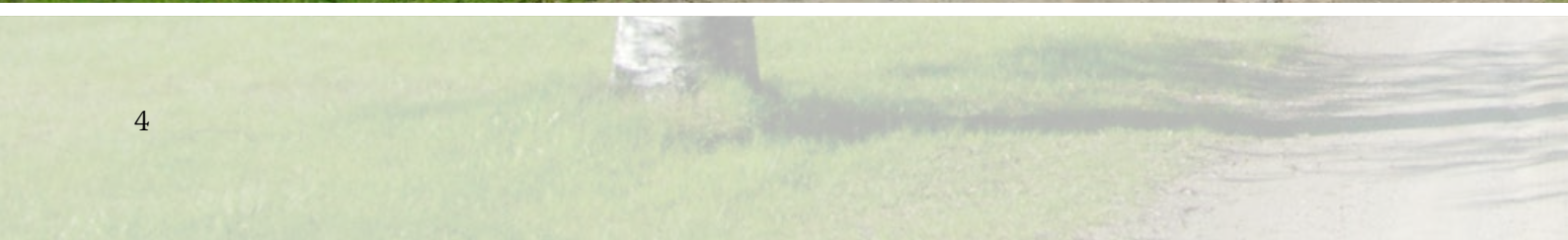
Labyrinth Books Ab
Metsäkatu 1
66900 Uusikaarlepyy
050-5263122
www.labyrinthbooks.fi
info@labyrinthbooks.fi

Kuvat: Ove Lillas
Graafinen suunnittelu ja kansi: My Type/Ove Lillas
Paino: Oy Fram Ab, Vaasa 2007

Sisältö

- 5 Uusikaarlepyyläisten keidas
- 6 Zacharias Topelius
- 9 Juthbacka saa alkunsa
- 10 Hauptman
- 12 Palo
- 15 Uutta elämää
- 16 Uusi aikakausi
- 20 Iloinen aika
- 22 Synkkä aika
- 23 Vammaisten työkoulu
- 26 Uranuurtava lääkäripari
- 29 Äidin lepo
- 32 Kaupunki ottaa ohjaket käsiinsä
- 33 Taidekoulu muuttaa sisään
- 34 Juthbackan säätiö
- 36 Kulttuurikeskus ja kohtaamispaikka
- 38 Lähteet
- 40 Juthbackan omistajat ja isännät

Juthbacka

– Uusikaarlepyyläisten keidas

Juthbackan kartanolla on Topeliuksen lapsuudenkodin Kuddnäsin rinnalla suuri symboliarvo Uusikaarlepyyläisille ja Uudenkaarlepyyn kaupungille. Perehtyessä kartanon historiaan on helppo ymmärtää miksi näin on. Juthbackalla on tärkeä rooli. Kun katsoo historiaa, kartano ja sen toiminta on moneen otteeseen näyttänyt jo menetetyltä, mutta aina kuvaan on astunut yrittäjähenkilö, joka suurella sydämellä ja innolla sekä kovalla työllä on pelastanut kartanon ja saanut toiminnan taas oikeille raiteille.

Juthbackan historia ulottuu aina 1600-luvun keskivaiheille. Zacharias Topelius on ymmärrettävistä syistä monesti se henkilö, johon huomio kiinnittyy, kun Juthbackan kartanon jo 350 vuotta kestänyttä historiaa tutkitaan. Mutta tarina kätkee sisälleen monta muutakin merkittävää, mielenkiintoista ja valovoimaista persoonaa. Ei sovi unohtaa professori Woldemar Backmania, lääkäriä ja kirurgia, joka oli mukana perustamassa Malmin sairaalaa Pietarsaaren ja joka yhdessä vaimonsa Elisabethin kanssa teki urauurtavia tekoja sairaanhoidon hyväksi Pohjanmaalla ja Suomessa.

Merkille pantavaa on myös se, että Juthbackan omistajina on esiintynyt myös useampia sotilaita. Ehkä ansiokain oli Hauptman Johan Persson Forsman, joka soti Ruotsin kuningas Kaarle X Kustaan joukoissa. Juthbackan historiaan kuuluu myös mustia ja vaikeita jaksoja. Venäläiset polttivat Juthbackan perustuksia myöten suuren vihan aikana ja kun tilanne oli pahin 1840-luvun laman aikana Juthbacka toimi kodittomien perheiden turva- ja majapaikkana.

Juthbackan kartano on vuosien mittaan ollut yli 25 henkilön omistuksessa. Vuodesta 2003 kartanon ja alueen omistaa Juthbackan säätiö ja tavoitteena on nyt kehittää ja rakentaa Juthbackasta arvostettu ja merkittävä kulttuurikokonaisuus.

Kartano on ensi kädessä uusikaarlepyyläisten keidas, joka tarjoaa ainutlaatuisen ympäristön ja kokonaisuuden, jota tulee säilyttää ja kehittää ja etenkin hyödyntää.

Zacharias Topelius

Syyskuussa 1837 Zacharias Topelius, joka silloin oli vasta 19-vuotias, lähti pitkälle matkalle kohti Helsinkiä jatamaan opintojaan ja luomaan uraa. Kun hän ohitti Juthbackan, hänet valtasi surumielisyys. Päiväkirjassaan hän totesi, että Juthbackan ohittaminen ei onnistunut ilman, että katse kääntyi.

Juthbacka oli nuorelle Topeliukselle tietynlainen keidas – paikka, jossa hän sai nauttia Juthbackan runsaasta kulttuuritarjonnasta. Tosin emme myöskään saa unohtaa päiväkirjoissa esiintyviä Juthbackatyttöjä ja heidän vaikutustaan nuoreen kirjailijanalkuun. He olivat niin tärkeitä, että hän mainitsi heidät erikseen myös päiväkirjoissaan. Heidän joukossa oli mm neiti Carolina Backman ja neljä vuotta vanhempi neiti Vilhelmina Ottelin, molemmat olivat syntyneet Vaasassa mutta asuneet Juthbackassa 15 vuotta.

Luultavasti Juthbacka ja pienkaupunki-idylli olivat suuri inspiraation lähde uusromantikolle ja tulevaisuuden runoilijalle Topeliukselle. Kuutamokävelyt joen rannalla, Juthbackan kuuluisat iltamat ja hetket Juthbackatyttöjen seurassa jättivät varmasti jälkensä Topeliukseen ja vaikuttivat suurtöihin, joita hän myöhemmässä vaiheessa tuotti.

Se, että Juthbacka ja lapsuudenkoti Kuddnäs yhdistettiin romantiikkaan ja hienoihin muistoihin, näkyy myös siinä, että kun Topelius vuonna 1845 meni naimisiin nuoruudenystävänsä Maria Emilie Lindqvistin kanssa, häät sijoitettiin synnyinkaupunkiin Uuteenkaarlepyyhyn.

Sofia Ahlsted

63 samt 64
66 dagar härefter, den
kapitlet härstades ingår
September 1855.

(1304) Vårarets tjänsten i denna stad, som genom förre innehafvarens i nåder vunna befordran till annan tjänst blifvit ledig, ansökes hos Magistern härstädes inom femtiosex dagar, räknadt från den första (4) innevarande September. Fredrikhamns Rådhus, den 10 September 1855.

Borgmästare och Råd.

Års-proklamata, konkurs- och fordringsmål.

(1316) Uppå aflidne Bonden Matts Svedbergs ärbhusdelegares, hans enka Ulrika Svedbergs, 3 egna och sina omyndiga barns vägnar, samt måg Sol-

pp- och 2 dag 1/2 23-års ämbets
Carl Gustaf Ulman, arvingars i m. 1/2 1/2
lägen i denna stad under n:o 422, 1/2 1/2
och 1/2 1/2 stadsdelen, enligt stadens 1/2 1/2 plan
hvarom vederbörande inteckningshafvare och
spekulanter härigenom underrättas. Ekens stad
tionskamraren, den 24 September 1855.

Ellas Weckström.

ENSKILDA NOTIFIKATIONER.

Diverse.

(1122) TS Om någon har en stark och snygg droschka för en hast att aflåta till billigt pris, honom kan köpare om han anmäl sig 3 expeditionen för Finlands Allmänna Tidning.

(1115) TS Den 2 innevarande Oktober bort-

de kring

1/2 1/2

gänger

kalen

Major

Juthbacka saa alkunsa

Juthbackan nimen uskotaan olevan murteellinen käännös nimestä ”gjuta”, mutta jotkut historiantutkijat väittävät, että nimi on peräisin sukunimestä Jute. Jo vuonna 1548 Erik Jute nimisen henkilön mainitaan asuneen Lepon kylässä 36 muun talonpojan kanssa. Nimestä on olemassa monta eri muotoa: Juut, Juth ja Juthe. Myös Juths:in koski ja Jutas olivat paikallisia nimiä. Kartanon nimi oli aina 1700-luvun alkupuolelle asti Juutbacka.

Tilannimi Juthbacka mainitaan ensimmäisiä kertoja henkikirjoissa vuonna 1654. Ensimmäisenä omistajana pide-

tään kuitenkin Uudenkaarlepyyn ensimmäistä pormestaria Gabriel Ljungsonia, joka sivutoimenaan hoiti maatiloja Uudessaakaarlepyyssä. Kun hän vuonna 1631 muutti Kokkolaan, sai lanko, raatimies ja myöhemmin hänkin pormestari Josef Jakobsson ottaa hoitaakseen alueen johon myös Juthbacka kuului. Kun tämä vuonna 1660 kuoli, kotitila jaettiin perillisten kesken. Nämä päättivät myydä tilan. Osa myytiin kirkkoherra Nils Ringiukselle ja osa kauppias Markus Jakobssonille. Jakobssonille myyty osa säilytti tilanimen Juthbacka.

Hauptman

Hauptman Johan Persson Forsman, jota myös on kuvattu merkityksellisten suomalaisten sukujen Forsman, Koskimies ja Yrjö-Koskisen kantaisäksi osti Juthbackan vuonna 1664. Ruotsissa syntynyt Forsman luki ylioppilaaksi Uppsalassa. Tämän jälkeen hän värväytyi sotilaaksi Kaarle X Kustaan armeijaan.

Forsman ylennettiin Hauptmanniksi vuonna 1659. Hauptman johti niin kutsuttua fänikaa. Erik XIV:n uudistaessa jalkaväkeä hän jakoi sen kolmeen jalkaväkirykmenttiin. Jokaisessa jalkaväkirykmentissä oli 12 fänikaa, joista jokainen koostui 540 sotilaasta. Jokaista fänikaa taas johti niin kutsuttu Hauptman. Ehkä kyseistä Hauptmannia voisi verrata tämän päivän kapteeniin ja komppanian päällikköön. Forsman palattiin muun muassa Claes Tottin kreivikunnan päällikkyydellä.

Juthbacka pysyi Forsmanin suvussa aina vuoteen 1713 asti. Kun Johan Forsman ylennettiin ja hänestä tuli komentaja Oulussa 1675 Juthbackan tila siirtyi hänen pojalleen Johan Johansson Forsmanille. Tämä toimi myöhemmin kappalaisena ja kirkkoherrana Uudessa-kaarlepyyssä. Forsmanin kuoltua 1707 hänet peri tytär Margareta. Hän oli naimisissa maisteri Benedictus Granrothin

kanssa, josta vuonna 1710 tuli kappalainen Oulussa.

Muutto Ouluun tiesi Juthbackan myyntiä, mutta päätös myydä tila ja kartano ei ollut helppo. Tästä oli osoituksena kauppakirjaan laadittu pykälä, jonka mukaan kirkkoherra Forsmanin jälkeläiset pidättivät itsellään oikeuden ostaa tila takaisin, mikäli uudet omistajat haluaisivat jossain vaiheessa myydä tilan.

Palo

Niin sanottu Iso viha (1713–1721), jota historian kirjoissa kuvaillaan myös venäläisten miehitykseksi, aiheutti suurta hävitystä Juthbackalle. Näinä aikoina monet virkamiehet ja säätyläiset, mutta myös varakas rahvas, lähti vihollista ja ruttoa pakoon Ruotsiin. Ne jotka jäivät, joutuivat hakemaan suojaa metsistä, jotta eivät jäisi miehittäjien uhreiksi. Pohjanmaa oli yksi niistä alueista, joka kärsi eniten. Myös Juthbacka kärsi suurta tuhoa. Venäläiset miehittäjät polttivat kartanon perustuksia myöten vuonna 1714.

Runsaat kymmenen vuotta Juthbacka oli pelkkä hiilikasa kunnes vaasalainen liikemies Reinhold Bullich osti tilan vuonna 1713. Jo vuonna 1721 hän myi Juthbackan kapteeni Eric Blomille. Bullichsista tuli kruununvouti vuonna 1722 ja hän johti säteritila Tottesundia Maksamaalla vuoteen 1734 asti. Jälkeenpäin on spekuloitu että sekä Bullich että Blom näkivät Juthbackan lähinnä sijoituksena. Tosin siitä tuskin tuli kovin hyvää sijoitusta. Kapteeni Blom möi Juthbackan vuonna 1725.

Uutta elämää

Daniel Kempe, raatimies Uudestakaarleppeystä, loi uutta uskoa Juthbackaan. Hän onnistui neuvottelemaan sopimuksen, jonka mukaan Juthbackalle myönnettiin yhdeksän vuoden verovapaus. Eli jo 1700-luvulla ymmärrettiin kuinka tärkeää oli myöntää yrityksille tukea jotta toiminta saataisiin pyörimään vaikeassa tilanteessa.

Kempe syntyi Kokkolassa ja muutti Uuteenkaarlepyyhyn vuonna 1692 ja aloitti työt kaupan apulaisena. Myös hänestä tuli myöhemmin kauppias ja häntä kuvailtiin yrittäjähenkiseksi henkilöksi. Kempe kuoli 1739 ainoastaan 50 vuotiaana. Juthbackan otti tuolloin haltuunsa Kempen leski Helena Kempe. Hän oli Kalajoen kaplaanin Joseph Calamniuksen tytär. Helena Kempe meni myöhemmin naimisiin kauppias Eric Rydmanin kanssa.

Vuodesta 1761 Juthbackan omistajaksi on merkitty Daniel Kempen poika Samuel Kempe. Isänsä tavoin hänkin oli kauppias ja myöhemmin raatimies. Hän kuoli vuonna 1788 ja jätti jälkeensä yhdeksän lasta. Nämä jakoivat omaisuuden keskenään moneen otteeseen, mutta Juthbackan tila pysyi suvussa vuoteen 1813 jolloin neljä jäljellä olevaa perillistä myi Juthbackan luutnantti Carl Backmanille.

Uusi aikakausi

Carl Backmanin myötä Juthbackan tilalla alkoi uusi merkityksellinen aikakausi. Carl Backman syntyi vuonna 1770 Tukholmassa. Sukujuuret polveutuivat Pohjanmaalle, Laihialle ja silloiseen Wanhaan Vaasaan. Backman muutti Ruotsista Raaheen 1790-luvulla. Siellä hän hankki kauppaoikeudet ja toimi muun muassa tervakauppiaana. Vuonna 1800 hän haki kauppaoikeuksia myös Uudessakaarlepyyssä. Vanhempi porvaristo vastusti aluksi oikeuksien myöntämistä, mutta lopulta hänen onnistui saada ne.

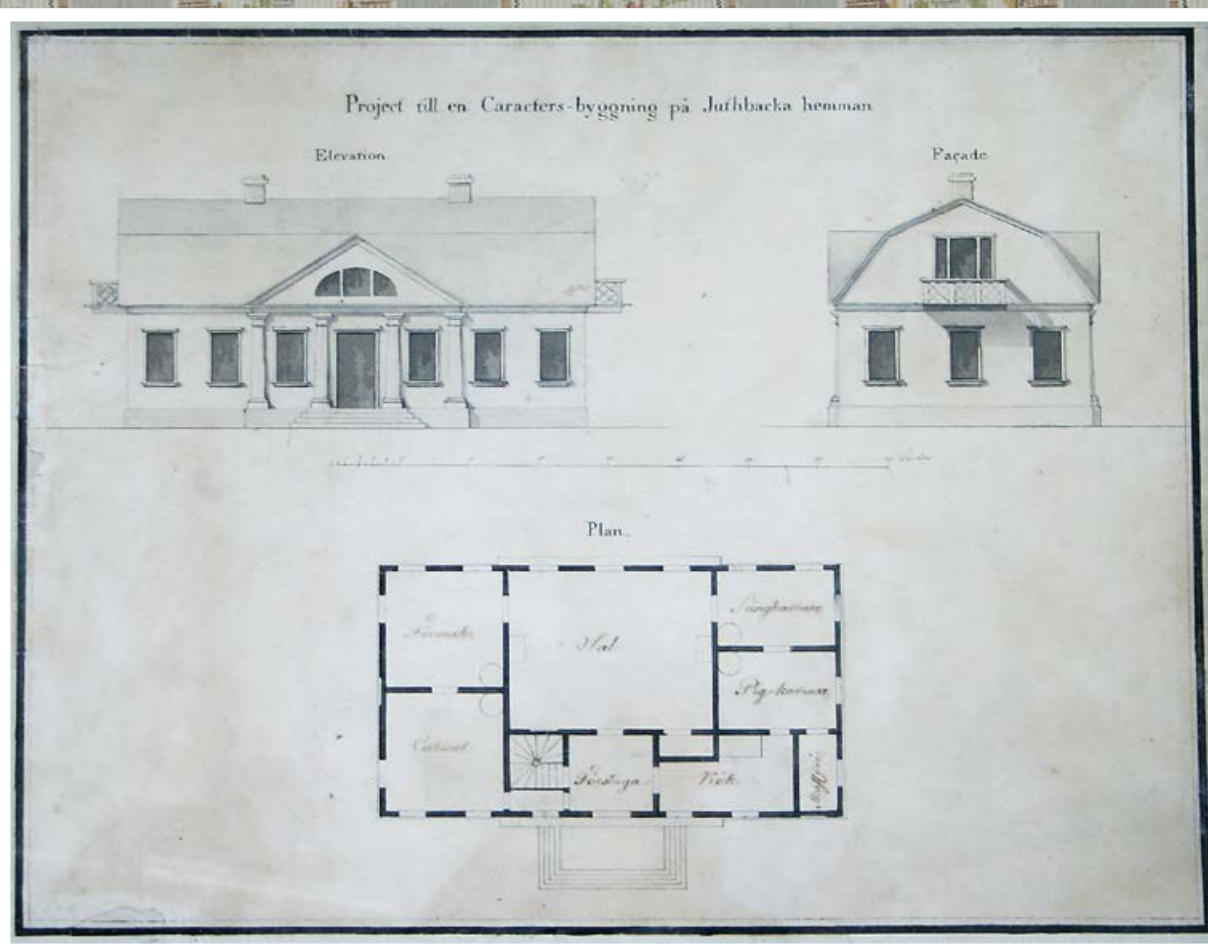
Backmanilla menestyi myös sotilana. Suomeen tullessaan hän oli vänrikki. Vuonna 1808 hänet ylennettiin luutnantiksi. Hän oli menestyksellä hoitanut ruotsin armeijan muonituksen. Hän osallistui muun muassa Kustaa III:n (1746–1792) Campagne-taisteluun 1788–1790. Sotilaallisen peruskoulutuksen hän oli saanut Karjalan vapaaehtoisjoukoissa ja myöhemmin hän toimi myös 1808–1809 sodassa muonittajana.

Carl Backman jälleenrakensi Juthbackan ja kehitti tilaa. Tilaa laajennettiin ja sinne nousi myös uusi päärakennus. Tämän lisäksi tilalle rakennettiin uusi oma mylly. Uusi uljas Kustavilaistyy-

linen päärakennus valmistui vuonna 1821. Puistokuja ja puutarha ovat mitä todennäköisimmin myös samalta ajalta. Päärakennusta on vuosien mittaan hieman muutettu ja laajennettu mutta pääpiirteittäin se on edelleen samanlainen kuin 1820-luvulla.

On epäselvää kuka uuden päärakennuksen piirsi. Alkuperäispiirustuksista kun nimittäin puuttuu nimerkki. Carl Backman kuoli 1824 matkalla Vaasaan. Tilan otti nyt hoitaakseen leski Regina Backman.

Sofia Ahlsved

Iloinen aikakausi

Carl Backman oli 47-vuotiaana avioitunut leski Regina Hedenskogin kanssa, joka oli tyttönimeltään Ferngren. Regina Backmanin aikana Juthbackalla elettiin tarunomaista "iloista aikaa". Leski Backman pisti vauhtia rattaisiin ja tilan rengit kuvailivat häntä energiseksi mutta myös aika äkkipikaiseksi. Kertomuksen mukaan hänestä jopa piirrettiin ilkeämielisiä karikatyyrejä tallin seiniin.

Näinä aikoina Zacharias Topelius

nähtiin usein Juthbackalla ja hän osallistui mielellään ja usein järjestettyihin iltamiin. Tanssi- ja musiikki-iltamille annettiin nimiä kuten "Café Dansante" ja "Brunnsbal". Kaupungissa kauppa kuokoisti ja kulttuurielämä niin ikään. Juthbackasta kehkeytyi tärkeä yhtymäkohta ja kokoontumispaikka varsinkin kaupungin hienostorouville ja herroille.

Tullivalvoja Lundmark ja rouva Downer pitivät huolen siitä, että kulttuuri-

elämä kukoisti Uudessakaarlepyyssä 1830-luvulla. Rouva Downerin pianotunnit olivat suosittuja ja Zacharias Topelius oli aina valmis kertomaan mieliteensä siitä miten nuoret ja kauniit oppilaat kehittyivät musikaalisesti.

Rouva Downerin oppilaita olivat muun muassa Tilda Mellberg, Sofie Topelius, Sofie Sjöberg sekä Tilda ja Emelie Lindqvist, kaikki lahjakkaita pianisteja. Tullivalvoja Lundmarkin ja rouva Downerin musiikillisissa iltamissa esitetyt ohjelmanumerot olivat varsin korkeatasoisia.

Rouva Downer soitti viulua, tullival-

voja Lundmark alttoviulua, pianoa, flyygeeliä ja kellosoitinta. Talven 1840–1841 ohjelmassa oli kaiken kaikkiaan kaksitoista iltamaa, kuusi tanssin kera ja muut musiikin ja teatterin kera. Monesti iltamiin osallistuvat artistit myös puvustettiin. Vaihtelun vuoksi järjestettiin myös retkiä ja muun muassa rekiajeluja.

Regina Backman hoiti tilaa kunnes hänen tyttärensä Carolina solmi avioliiton henkikirjoittaja Gustav Adolf Kjellmanin kanssa vuonna 1839. Regina Backman kuoli vuonna 1844 ja tytär jo 1867. Gustav Kjellman jäi nyt yksin hoitamaan tilaa.

Synkkä aika

Iloista aikaa seurasi synkkä aika. Kauppa ei enää käynyt ja talous vajosi matalasuhdanteeseen ja lamaan. Jo 1840-luvun alkupuolella monet yritykset ajautuivat konkurssiin. Konkurssit jatkuivat ja tammikuun 12 päivänä 1858 luultiin jo että pohja oli saavutettu. Mutta tilanne sen kuin paheni. Kaupunki paloi ja yli 180 perhettä jäi kodittomiksi ja moni perhe hakeutui Juthbackan suojiin. Juthbackan rinnalla myös kirkko ja Kuddnäs selvisivät palosta lähes ilman vahinkoja. Pahamaineiset nälkävuodet 1867–1868 veivät viimeisenkin uskon paremmasta huomisesta.

Juthbackan isännästä Gustav Kjellmanista oli monta juttua. Professori Ivar A. Heikel kertoo kirjassaan ”Muis-toja lapsuudestani ja kouluajaltani”

seuraavaa: Ei hän mikään kovin pelottavan näköinen ollut, mutta me lapset pelkäsimme häntä koska hän kiroili jatkuvasti.

Kjellmanin kuoltua 1884 Juthbackan otti hoitaakseen hänen kaksi poikaansa ja kuusi tytärtään. Selma ja Olga Kjellman hoitivat tilaa ensimmäisenä vuotena. Merikapteeni Herman Backman, joka oli naimisissa kolmannen tyttären, Matilda Kjellmanin kanssa, osti Juthbackan vuonna 1885. Kaksi vuotta kaupan jälkeen Herman jätti merielämän keskittyäkseen Juthbackan hoitoon. Hän ehti kuitenkin olla kotona ainoastaan viikon verran ennen kuolemaansa. Jälleen kerran sai leski, tällä kertaa Matilda Backman, ottaa Juthbackan haltuunsa.

Johanna Matilda Kjellman.

Merikapteeni Herman Backman.

Jakobstads Museum

Vammaisten työkoulu

1900-luvun alussa Juthbacka toimi vammaisten työkouluna. Koulun johtokuntana toimi Uudenkaarlepyyn Marttayhdistyksen hallitus. Vuosina 1904–1906 koulua johti Netta Heikel, joka oli ollut mukana perustamassa koulua Pietarsaareen. Kun Heikel ikäsyistä jätti tehtävän Marttayhdistys otti hoitaakseen johtotehtävät. Tähän aikaan Suomessa oli ainoastaan kolme koulua oppilaille, joilla oli erikoistaroja. Kaksi muuta löytyivät Helsingistä ja Oulusta. Mielenkiintoinen yksityiskohta on, että vuonna 1908 koululla oli 14 miespuolista ja kuusi naispuolista oppilasta, kaikki suomenkielisiä. Vanhin oli 39 ja nuorin yhdeksänvuotias.

Koulun toiminta Uudessakaarlepyyssä päättyi vuonna 1919, mutta toiminta jatkui samana vuonna Seinäjoella. Matilda Backman hoiti hallinnollisia tehtäviä aina kuolemaansa asti vuonna 1924.

Jo vuonna 1898 tila oli pääosiltaan myyty lankomiehelle, pankinjohtaja E.O. Söderströmille, joka oli naimisissa Matilda Backmanin nuorimman tyttären Timan kanssa. Asuinrakennus erotettiin 4,5 hehtaarin tontiksi nimellä Juthbackan tila. Matilda Backmanin kuoleman jälkeen tila jäi jakamattomana lasten, eli Annin, Woldemarin, Esterin ja Helgan, omistukseen vuoteen 1927 asti, jolloin Woldemar Backman ja hänen vaimonsa Elisabet ostivat Juthbackan tilan.

Uranuurtava lääkäripari

Backmanin lääkäripari otti vastuun Juthbackan hoidosta vuonna 1927. Ennen kuin he asettuivat asumaan idylliseen Uuteenkaarlepyyhyn molemmat ehtivät tehdä urauurtavia tekoja lääketieteen ja sairaanhoidon parissa. Woldemar Backman oli yksi Malmin sairaalan perustajista ja Elisabet Backman perusti Pietarsaareen synnytyslaitoksen, jota hän johti vuosina 1906–1917.

Woldemar ja Augusta Elisabet Backman olivat molemman syntyneet 1870 Uudessakaarlepyyssä. Woldemar oli innokas akateemikko ja hän väitteli tohtoriksi vuonna 1899 aiheena kirurgia. Vuotta aikaisemmin hän oli mennyt naimisiin Elisabetin kanssa. Elisabet oli kauppias ja konsuli Carl Nylundin tytär. Vuonna 1918 Woldemarille myönnettiin professorin arvonimi.

Woldemar Backman toimi ensin kunnallislääkärinä Pedersören piirissä ja 1907 hänestä tuli kaupunginlääkäri Pietarsaaressa. Kymmenen vuotta myöhemmin hänestä tuli ensimmäinen kaupunginlääkäri Vaasassa ja vuonna 1923 piirilääkäri Uudessakaarlepyyssä.

Professori Backmania on kuvailtu uranuurtajaksi, joka oli mukana kehittämässä ja uudistamassa maanosan sairaanhoitoa. Hän teki elämäntyönsä ruotsinkielisen Pohjanmaan hyväksi.

Vuonna 1920 hän oli myös yhdessä konsuli Harry Schaumanin ja noin kolmekymmenen muun kanssa perustamassa edelleen toimivaa Svensk-Österbottniska Samfundetia. Woldemarista tuli yhteisön ensimmäinen puheenjohtaja. Hän heilutti nuijaa vuosina 1920–1923. Woldemar Backman oli myös merkittävä kirjailija. Sukututkimus kiinnosti häntä eritoten ja monet hänen kirjoistaan käsittelivät juuri sukututkimusta. Vuonna 1927 hän muun muassa kirjoitti pienen teoksen, jossa hän käsitteli Juthbackan historiaa.

Myös Augusta Elisabet Backman luki lääkäriksi ja hänkin teki urauurtavia tekoja modernin sairaanhoidon hyväksi. Hän aloitti uransa Strengbergin tupakka-tehtaalla Pietarsaaressa, jossa hän toimi lääkärinä kahteen otteeseen. Vuonna 1923 hänestä tuli kunnallislääkäri Uudessakaarlepyyssä, jossa hän vastasi kaupunginsairaalaista ja toimi tämän lisäksi myös koululääkärinä.

Pariskunta Backman muutti tammi-kuussa 1923 pysyvästi Uuteenkaarlepyyhyn. Ensimmäiset vuodet he asuivat osoitteessa Porvarinkatu 3, missä heillä oli myös omat vastaanottohuoneet. Myöhemmin Woldemar siirsi vastaanottonsa kiinteistöön, joka sijaitsi Kirkkokadulla, numero 12. Pikku hiljaa molemmat siirsivät vastaanottonsa Juthbackan kartanoon.

Backmanien aikana Juthbackasta kehittyi varsinainen kokous- ja konferenssikeskus. Ylimmän kerroksen saliin kokoon-tui lääkäreitä, sairaanhoitajia, kätilöitä ja muita hoitoalan asiantuntijoita maakun-nasta ja joskus koko maasta keskustelemaan sairaanhoidon ja lääketieteen kehi-tyksestä ja viimeisimmistä löydöistä.

Missä Woldemar Backman liikkui-kin pienessä kaupungissa, hän herätti mie-lenkiintoa. Lääkäripariskunta oli lähes aina töissä, mutta kun professori Back-manilla oli hieman ylimääräistä aikaa, hän mielellään poikkesi Granbergin kah-vilaan tai Forsbergin kioskiin. Hän rakasti makeisia, lämpimiä possuja ja limonadia. Myös hänen poliittinen vakaumuksensa herätti keskustelua.

Professori Backman näki Hitlerissä suuren johtajan ja hänen mielisäveltä-jänsä oli saksalainen Wagner. Perinteiset sukupäivälliset uudenvuodenaattona

huipentuivat aina Wagnerin musiikkiin. Uudenvuodenperinteisiin kuului myös viisikärkisen tähden riipustaminen kar-tanolle kulkevan kujan koivujen väliin. Tähti tunnetaan tänään Uudenkaarle-pyyntähtenä.

Hitlerin ja Saksan vallan romahdus ma-sensi professori Backmanin. Helmikuun 22 päivänä 1944 venäläiset pommikoneet lensivät kaupungin yli ja Juthbackan lähelle pudonneet pommit rikkoivat rakennuksessa ikkunoita. Tämä tapaus sai pariskunnan, jolla ei ollut omia lap-sia, miettimään kartanon tulevaisuutta. Molemmat toivoivat, että kartano ja tila voisivat jollain tavoin säilyä suvussa.

Elise Söderström, Woldemar Back-manin naimaton serkku, ratkaisi ongel-man. Hän palasi USA:sta ja osti Juth-backan vuonna 1945. Woldemar Back-man kuoli seuraavana vuonna ja Elisabet Backman vuonna 1950.

Äidin lepo

Kälviällä 1883 syntynyt Elise Söderström, joka oli käynyt tyttökoulun Uudessakaarlepyyssä 1898, oli asunut ulkomailla ja USA:ssa ja New Yorkissa asuessaan, jonne hän muutti 1927, hän oli hoitanut perhehotellia. Elise oli erittäin yrittäjähenkinen ja hän halusi tehdä Juthbackasta lepokodin tai täysihoitolan.

Vaikka hänellä riitti energiaa ja intoa hän ei enää ollut nuori. Hän oli täyttänyt 62 vuotta kun hän palasi sodan runtelemaan kaupunkiin. Kaupunkilaiset pitivät häntä virkistävänä tuulahduksena kun hän ajeli pyörällään kaupungilla ja jutteli kaupunkilaisten kanssa ja esitteli ideoitaan ja ajatuksiaan siitä miten Juthbackaa tulisi kehittää.

Elise Söderström teki esityön, mutta hän ei ollut enää mukana, kun ajatus lomakodista toteutui. Hän tajusi, että hänen taloudelliset resurssinsa olivat liian pienet, jotta hän olisi yksin voinut rakentaa lomakodin. Siksi hän päätti myydä Juthbackan.

Tammikuussa 1951 hän luovutti Juthbackan tilan Juthbacka Lomakoti nimiselle osuuskunnalle. Osuuskunta perustettiin Marttaliiton toimesta, joka onnistui saamaan projektiin mukaan

myös Suomenruotsalaisen raittiusliiton, SOK:n Vaasasta sekä Enighetenin. Myös kaupunki lähti mukaan merkitsemällä osuuksia.

Rahankeruun lisäksi projektin osapuolet tekivät kovasti töitä löytääkseen sopivia työntekijöitä. Lomakodilla oli kova tarve löytää hyvä vetäjä. Vaasasta löytyi Lisa Gröndahl. Hänet palkattiin toimitusjohtajaksi. Hän oli muun muassa työskennellyt Vaasan villatehtaan sosiaalihohtajana. Hän otti uuden lomakodin johtotehtävät vastaan maaliskuussa 1951. Elise Söderströmin, niin kuin myös Backmanin pariskunnan unelma lomakodista toteutui, kun Juthbackan lomakodin ovet avattiin kesäkuussa 1951. Lomakodista kehittyi nopeasti käsite ja se tunnettiin jo laajalti nimikkeellä "Äidin lepo". Ihmisiä hakeutui lomakodin hoiviin koko maakunnasta ja Juthbackasta kehittyi nopeasti myös suosittu kokous- ja konferenssi-keskus.

Ensimmäisenä kesänä Juthbackalla oli yli 3000 vierasta. Yhdistykset, yritykset ja yksityishenkilöt järjestivät tapaamisia, kokouksia ja tapahtumia kartanon tiloissa. Lomakoti oli sen ajan kuntoutuskeskus. Lomakodin alkutai-

paleella käsitoilla oli tärkeä osa. Juthbackasta tuli tunnettu käsityöverstas, jossa muun muassa Juthbackanuket syntyivät.

1950-luvulla Juthbacka kehittyi myös leirintäalueena. Jatkuvasti lisääntyneet turistimäärät johtivat siihen, että alueen palvelutarjontaa jouduttiin kehittämään. Alueelle nousi mökkejä sekä kioski ja sauna. Varsinainen läpimurto tapahtui vuonna 1958. Silloin ensimmäiset ulkomaalaiset autoilijat valtasivat Juthbackan leirintäalueen. Heitä tuli muun muassa Saksasta, Italiasta, Ranskasta ja Hollannista.

Vuonna 1959 Juthbackan toimitusjohtaja ja johtajatar erosivat terveydellisistä syistä tehtävistään. Uudeksi emännäksi valittiin Eva Dahlskog. Dahlskog päätti kuitenkin jo kahden vuoden jälkeen siirtyä opettajaksi, kun hänelle syksyllä 1962 tarjottiin kotitalousopettajan virkaa. Uudeksi emännäksi tuli syksyllä 1962 Anna-Brita Fredriksson.

Lomakodista kehittyi 1970-luvulla moderni palvelutalo. Vuonna 1973 alueelle rakennettiin uima-allas. Osa rahoituksesta tuli Raha-automaattiyhdistykseltä, mutta projekti oli silti erittäin mittava ja kallis. Seuraavana vuonna kartano kunnostettiin ja kartanon viereen pystytettiin punatiilinen moderni ravintola. Koska ravintolassa tarjoihtiin alkoholia ravintolaan tuli Alkon säännösten mukaan palkata täysipäiväinen hovimestari sekä viinikassa.

Isot investoinnit sekä isot palkkakulut ravistelivat Juthbackan taloutta. Taloushuolet kärjistyivät vuonna 1975. Osuuskunta Juthbacka ja Semesterfrämjandet i Österbotten yritti hankkia lisärahoitusta, mutta malttamaton hallituksen puheenjohtaja näki, että lomakodilla ei olisi tulevaisuutta. Lopputuloksena oli konkurssi.

Jakobstads Museum

Elise Söderström.

Kaupunki ottaa ohjaket käsiinsä

Juthbacka oli vuodesta 1650 ollut yksityisessä omistuksessa. Mutta vuonna 1975 konkurssin jälkeen omistus siirtyi kaupungille. Toiminta loppui ja Juthbacka hiljentyi, mutta kiitos Juthbacka Teatteriyhdistyksen alueella oli kohta taas toimintaa. Yhdistys, joka oli perustettu vuonna 1971, esitti 1970-luvulla monta menestyksellistä teatteriesitystä Juthbackan kauniissa ympäristössä. Yli kahdeksan tuhatta ihmistä näki Tukki-jätkät -esityksen vuonna 1975–1976. Vuonna 1975 myös kuntoilijat valtasivat Juthbackan alueen kun järjestyksessään ensimmäiset Juthbackamarssit lähtivät liikkeelle.

Yrittäjä ja ravintoloitsija Svante Isomaa oli jo jonkun aikaa vilkuillut Juthbackan suuntaan sillä silmällä, että häntä kiinnostaisi Juthbackan ravintolatoiminta. Hän oli yhteydessä kaupunkiin vuonna 1977 ja neuvottelujen jälkeen tuloksena oli kaupungin kanssa solmittu vuokrasopimus. Isomaa pisti pyörät pyörimään ja toiminta kehittyi hyvin. Vuosina 1983–1984 Juthbackan alueella taas rakennettiin. Uusi 16 huoneen hotellirakennus valmistui rakennusliike Harry Backlundin toimesta. Hotelli saavutti nopeasti hyvän käyttö-

Morsiussviitti.

asteen ja 200 paikkainen ravintolakin houkutteli riittävästi asiakkaita.

Isomaan otettua ohjaket käsiinsä saivat myös suositut Juthbackan markkinat alkunsa. Vuosi oli 1980. Markkinaidean isänä pidetään Anders Forsia. Hän toimi aktiivisesti veteraaniautokerhossa. Hän oli saanut päähänsä järjestää jäsentapahtuman, jota hän kutsui nimellä markkinat, Juthbackan alueella huoltomökin vieressä. Markkinat järjestettiin kahdeksan vuotta peräkkäin Juthbackan alueella. Vuosina 1988–1991 markkinat siirrettiin Urheilutalolle, mutta ne palasivat vuonna 1992. Tapahtumasta on kehittynyt varsinainen massatapahtuma ja tärkeä PR-väline sekä Juthbackalle että Uudenkaarlepyyn kaupungille.

Tom Forsman

Taidekolulu muuttaa sisään

Juthbackan uusi tuleminen loppui lyhyeen kun Suomen talous ajettiin 1990-luvun alussa konkurssin partaalle. Monet yrittäjät ja yritykset saivat kärsiä, kun markka devalvoitiin ja pankit ja rahoittajat hättääntyivät ja ajoivat yrityksiä konkurssiin. Myös Juthbacka ja Isomaa kokivat kovia ja toiminta loppui. Konkurssi oli tosiasia vuonna 1992.

Svante Isomaa oli vuonna 1989 yhdessä Gunilla Saarisen, rakennusmestari Ingmar Bergin ja rouva Bergin kanssa perustanut yrityksen nimeltä Kiinteistö Oy Juthbacka. Yhtiö oli kaupungilta

hankkinut toiminnan kannalta keskeiset Juthbackakiinteistöt. Konkurssin jälkeen vuonna 1992 alkoi jälleen kerran työ löytää tyhjillään ammottaville kiinteistöille toimintaa ja sisältöä. Ratkaisu löytyi tällä kertaa opetus- ja opiskelumaailman puolelta. Kiinteistöistä tehtiin nimittäin opiskelija-asuntoja ja taidekoulu.

Uudessakaarlepyyssä toimiva Taidekoulu tarvitsi tiloja ja koska kaupunki omisti Juthbackan kiinteistöt ja tarvitsi kipeästi vuokralaista tarkoitukseen perustettiin uusi kiinteistöyhtiö, Kiinteistö Oy, Fab Juthbacka/Youth Art. Kaupunki lähti mukaan pääomistajana ja osaomistajana toimi Opiskelija-asuntosäätiö Voas Vaasasta.

Taidekolun Juthbackan aikana rakennusyritys Konte rakensi alueelle kaksi opiskelija-asuntolaa. Ne valmistuivat vuonna 1995. Juthbacka toimi Taidekolun pääpaikkana aina vuoteen 1999 asti, jolloin koulu muutti niin sanotulle Kampen-alueelle.

Taidekoulun muutettua alkoivat taas vanhat tutut vaikeudet, nimittäin löytää alueelle ja kiinteistöille toimintaa. Viime vuosisadan vaihteessa alueelle yritettiin monella tavalla saada aikaiseksi järkevää ja kannattavaa toimintaa, mutta yritykset epäonnistuivat. Nyt oli taas kaupungin vuoro pelastaa tilanne.

Juthbackan markkinat – 20.000 kävijän suurtahtuma.

Juthbackan säätiö

Useiden, sekä yksityisten että kunnallisten, yritysten jälkeen saada toiminnasta kannattavaa ja pysyvää Uudenkaarlipyyn kaupunginhallitus päätti elokuussa 2003 palauttaa Juthbackalle sille kuuluva loistokkuus. Juthbackasta tehtäisiin taas merkittävä kokoontumispaikka. Kaupunki lähti mukaan ja huolehtii hallinnosta. Suurin osa Juthbackan toiminnasta tarjottiin yksityisille yrittäjille.

Syksyllä 2003 perustettiin Juthbackan säätiö säätiöpääomana 500 000 euroa. Juthbacka Invest niminen yhtiö, jonka omistaja oli Nils Sandvik, möi kartanon uudelle kaupungin hallinnoimalle säätiölle. Sandvik oli saanut haltuunsa kiinteistön ostettuaan konkurssiin ajautuneen Kiinteistö Oy Juthbackan jäämistön, yhtiö, joka oli syntynyt Voasi:n ja kaupungin välisissä järjestelyissä.

Kulttuurikeskus ja kohtaamispaikka

Juthbackan säätiön pääasiallinen tehtävä on säilyttää ja kehittää kartanomiljöötä ja tukea toimintaa, joka liittyy tilan historiaan, kulttuuriin ja ympäristöön. Yksi keskeinen tavoite on tehdä Juthbackasta tärkeä kulttuurikeskus Pohjanmaalle.

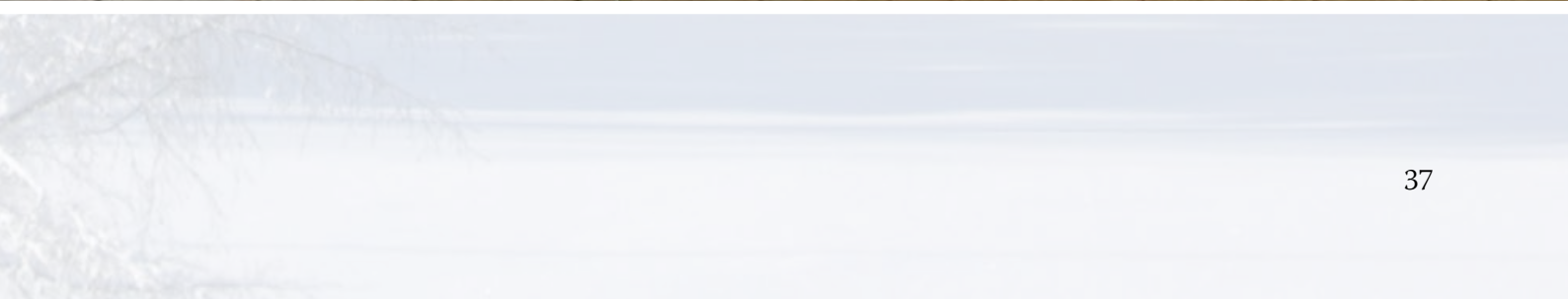
Juthbackan korjaus- ja uudistustyö aloitettiin syksyllä 2003 ja projektin vetäjäksi valittiin Anders Fors. Suomenruotsalaiset tahot, muun muassa Svenska Kulturfonden, Svenska folkskolans vänner, sekä myös TE-keskus lähtivät tukemaan projektia taloudellisesti. Tukea saatiin myös useilta sponsoreilta. Museoviraston toivomuksen mukaan konservaattori Pontus Tunander palkattiin keväällä 2005. Hieman myöhemmin myös arkkitehti Gunilla Lång liittyi projektiin. Långin tehtävänä oli johtaa ja valvoa erittäin haasteellista kunnostamis- ja korjaustyötä.

Työn tavoitteeksi asetettiin klassisen kartanomiljöön ja menneiden aikojen loiston palauttaminen. Peruskorjattu Juthbackan kartano vihittiin uudelleen käyttöön keväällä 2006. Lopputulos on kerrassaan fantastinen kokonaisuus ja

keskus, jolta tulevaisuudessa voidaan odottaa paljon. Ei ole pienintäkään epäilystä siitä, ettei Juthbackaan nyt olisi palautettu sitä kauan kaivattua menneiden vuosien loistoa.

Kunnostustyö ja korjaustyö on tehty Zacharias Topeliuksen, rouva Downerin, tullivalvoja Lundmarkin, Juthbackatyttöjen, lääkäripariskunta Backmanin ja muiden Juthbackahenkilöiden hengessä. Woldemar Backman näki 80 vuotta sitten unta kulttuurikeskuksesta. Nyt hänen – ja monen muun – unelma on toteutunut. Uusi iloinen aika voi alkaa.

Lähteet

Pensar, Lars, Forskningsmaterial kring Juthbacka

Backman, Woldemar, (1927) *Juthbacka. Några anteckningar av Woldemar Backman*, 1927. Kulturnämndens publikation nr. 1

Backman, Woldemar, (1929) *En släkt Backman jämte ättlingar på kvinnolinjen*. Genealogiska samfundets årsbok 12.

Kronqvist, Bo, *Zacharias Topelius' Kuddnäs*

Mannil, Ragnar, *Juthbacka Jubileumsskrift*, Nykarleby 1961.

Juthbackan omistajat ja isännät

–1631	Pormestari Gabriel Ljungson
1631–1660	Pormestari Josef Jakobsson Munselius
1660–1664	Kauppias Markus Jakobsson
1664–1675	Hauptman Johan Forsman
1675–1707	Kirkkoherra Johan Johansson Forsman
1707–1713	Kappalaisen vaimo Margareta Forsman ja maisteri Benedictus Granroth
1713–1721	Kruununvouti Reinhold Bullich
1721–1725	Kapteeni Eric Blom
1725–1739	Raatimies Daniel Kempe
1739–1761	Raatimiehen leski Helena Kempe
1761–1788	Kauppias Samuel Kempe
1788–1813	Samuel Kempen 9 lasta
1813–1824	Luutnantti Carl Backman
1824–1844	Luutnantin leski Brita Regina Backman
1844–1884	Henkikirjoittajavaimo Carolina Kjellman ja henkikirjoittaja Gustaf Adolf Kjellman
1884–1885	Henkikirjoittajan tyttäret Olga och Selma Kjellman
1885–1887	Merikapteeni Herman Backman
1887–1924	Merikapteenin leski Matilda Backman
1924–1927	Matilda Backmanin lapset – Anni, Woldemar, Ester, Helga
1927–1945	Professori Woldemar Backman ja lääketieteen lic. Elisabet Backman
1945–1950	Neiti Elise Söderström
1951–1975	Osuuskunta Juthbacka Semesterhem
1975–1989	Uudenkaarlepyyn kaupunki
1989	Kiinteistö Oy Juthbacka ostaa kiinteistöt
1994	Ab Youth Art perustetaan
1998	Juthbacka Invest
2003–	Juthbackan säätiö

